

891-595

(U-27)

Умруи

Ҷауиди умруи

ҳақиқат

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՅԱՆ

ԻՍԳԱՆԻԱՅԻ ՊԱՏԱՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

891.99Լ
Ս-27

ՊԵՏԶՐԱՏ

1936

ՅԵՐԵՎԱՆ

891.99Լ

Ս-27

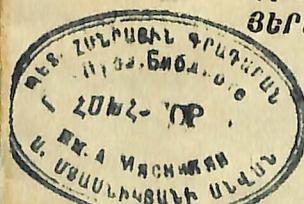
Ար

ԳԵԼԱՄ ՍԱՐՅԱՆ

2011-07

ԻՍՊԱՆԻԱՅԻ
ՊԱՏԱՆԻ ՀԵՐՈՍՆԵՐԸ

1010 4074
41093

ՊԵՏԶՐԱՏ
ՀԼԿՅԵԾ ԿԿ ԿԻՑ ԾԱՆԿԱ-ՊԱՏԱՆԵԿԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1937

Պատ. խմբագիր՝ Եղ. Չ ա փ ու լ յ ա Ն
Տեխ. խմբագիր՝ Լ. Ո հ ա Ն , ա Ն
Սրբագրիչ՝ Ռ. Ն Ե ա Ն յ ա Ն

Գլավիտի լիազոր Ա.—1200, Հրատ. 3946

Պատվեր 1407, սիրած 3000

Պետհրատի տպարան, Յերեվան, II Կոմունյանցի, 4

ԽՈՒԱՆ ԹՈՒՆԱԴ

Պուան Թորնադ, դու վորբացար,
Կարդացի չես քո մասին,
Դու կովում ես արիաբար
Բոլորի հետ միասին:

Բորբոքվում ե գիտեմ հիմի
Վրեժխնդիր քո հոգին,
Պուան Թորնադ, դու ամենի
Խաղանիալի քաջ վորդին:

Ազատութունն ե կանչում քեզ,
Յեվ վրեժը հալրական,
Դու վառվում ես ալ բոցի պես,
Փայտում ե քեզ ապագան:

Յեվ հիմա չես լերկրից ազատ
Վողջույններ եմ հղում քեզ,
Պուան Թորնադ, իմ հարազատ,
Իմ հարազատ լեղբոր պես:

1

Դեռ թնդում ե կռիվն ահեղ,
Կորդովալի ճակատում,
Ֆաշիստների արշունահեղ
Գնդակներն են ճարձատում:

Յեվ նրանց դեմ մինչ իրիկուն,
Բանվորական մի ջոկատ,
Կրակում ե, կրակում ե,
Կրակում ե անընդհատ:

Ու կռվում ե նրանց շարքում,
Մի պատանի արևաչ,
Ահեղ ուռմբեր են տրաքում,
Բայց անվախ ե տղան քաջ:

Խուան Թորնադ ե անունը
Այդ քաջարի պատանու,
Պատերազմի տաք սամուժը
Նրան կռվի չե տանում:

Յեվ կռվում ե արիաբար,
Գնդակներով իր դիպուկ,
Մարտը բռնած ձորեր ու սար,
Շառաչում ե վորպես բուք:

Շառաչում ե և վորպես ամպ
Իսպանիայի հանդերում,
Վառողի ծուխն ե թանձրությամբ:
Քուլա-քուլա դեղերում:

Յեվ ընկնում են հերոսաբար,
Յեվ բարձրանում են ելի,
Դիրգում են ձորեր ու սար,
Վորտաներից ահեկի:

Ու կռվում ե նրանց շարքում
Խուան Թորնադ պատանին,
Մինչեվ մութը Իսպանիայում
Սար ու դաշտեր պատանի:

Մինչև իջնի գիշերը խոր
Յեվ ասուկերը նայեն վար.
Մինչև քարերն հազարավոր,
Բարձեր դառնան հոգատար:

Ու թնդում ե կռիվն ահեղ
Կորդովալի ճակատում,
Ֆաշիստների արյունահեղ
Գնդակներն են ճարճատում:

Յեվ նրանց դեմ, մինչ իրիկուն.
Բանվորական մի ջոկատ
Կրակում ե, կրակում ե,
Կրակում ե անընդհատ:

2

Խուան Թորնադը չի քնում,
Գլուխն հենած մի քարի,
Պատանին դեռ միտք ե անում
Հայացքն աւտղոտ կամարին:

Մտածում ե և խոհերն իր
Նրան տանում են հեռու,
Դեպի ազատ մի նոր լերկիր
Հեռու-հեռու ափերում:

Յեվ այդ լերկիրն ե հարազատ,
Թուշում մտքով նա արթուն
Կոչվում ե այդ լերկիրն ազատ,
Խորհրդալին Միություն:

Խուան Թորնադը մինչև մահ
Մինչև իր շունչը վերջին,
Կմաքառի, կկռվի նա,
Դիրքի վրա առաջին:

Բայց հրաման լեկավ յերեկ,
Բանվորական ջոկատին,
«Հավաքեցեք թիկունք տարեք,
Կռվի անեղ ճակատից»

Ովքեր փոքր են, մանկահասակ,
Մինչև տասնվեց տարեկան,
Նրանք պիտի գնդակի տակ
Ու ճակատում չմնան»:

Խուան Թորնադը չի գնա
Ու չի մնա թիկունքում,
Յեվ լուսինն է նրա վրա
Ծիծաղում լուռ լերկնքում:

Յեվ տեսնում է կարծես նա իր,
Հորը կացնով գլխատված,
Ու թվում է մի գույգ կարմիր
Աչք է նայում նրան բաց:

Վոչ, ճակատից նա չի գնա,
Ու չի մնա թիկունքում,
Ու հանկարծ իր գլխում անախ
Մի վառ միտք է բռնկում:

Խուան Թորնադը չի քնում,
Գլուխն հենած մի քարի,
Ու մի հնար է վորոնում,
Ինչպես միտքը կատարի:

Վոչ, ճակատից նա չի գնա,
Ու չի մնա թիկունքում,
Յեվ լուսինն է նրա վրա
Ծիծաղում լուռ լերկնքում:

Յեվ պատանին առավոտ վաղ,
Ըշտաբ մտավ համարձակ,
Դեմքը գունատ, սրտում մատաղ,
Բողոքն ինչպես տաք գնդակ:

— Խուան Թորնադն ուզում է վոր
Հրաժեշտ տա մորն անքուն,
Խնդրում է նա ազատ մի որ,
Ու նոր լինի թիկունքում:

— Խուան Թորնադ, գնա ասաց
Ըշտաբի պետն հալրաբար,
Ու տղալի աչքերը թաց,
Լուռ կախվեցին դեպի վար:

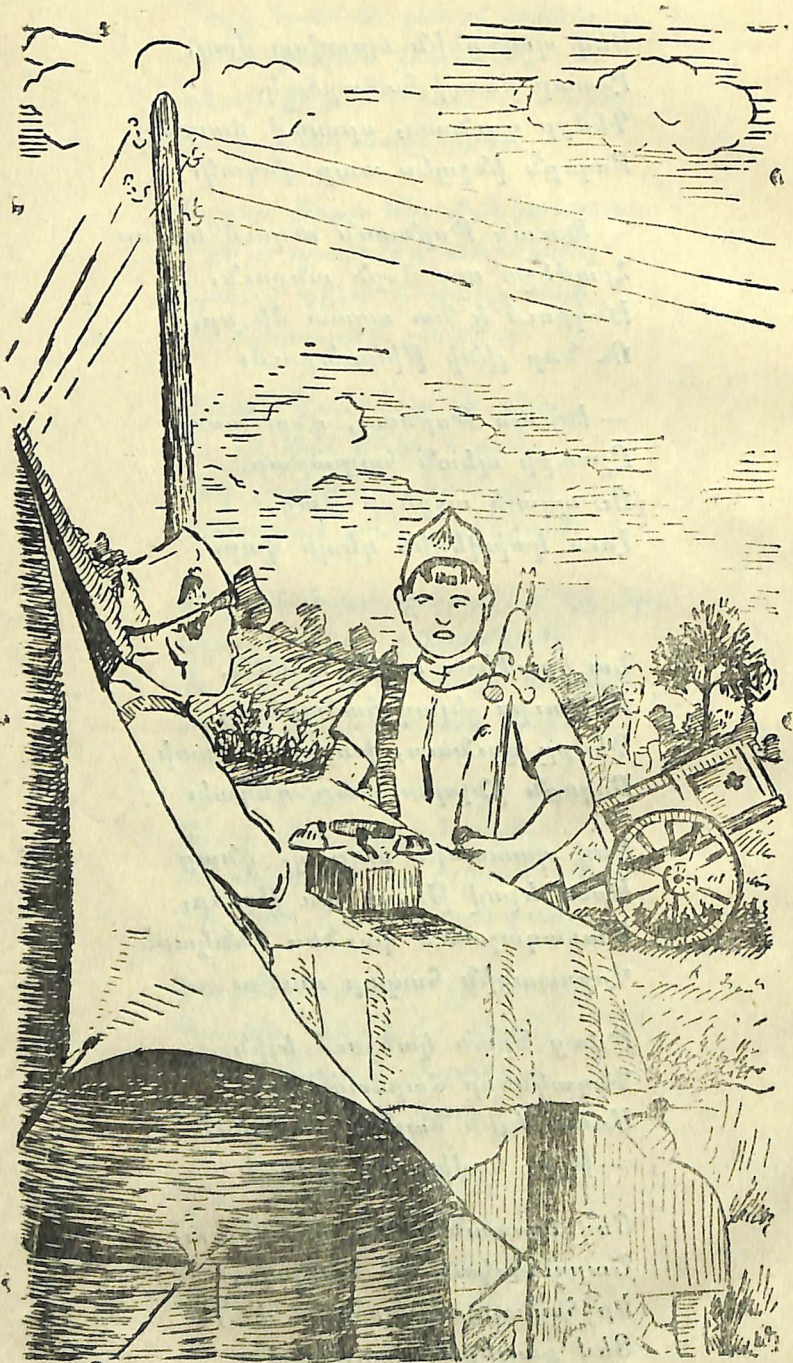
3

Նա հրաժեշտ տվեց պետին,
Ու դուրս լեկավ համարձակ,
Դեմքը գունատ, խորքում սրտի
Բողոքն ինչպես տաք գնդակ:

Յեվ պատանին անցավ, գնաց
Խրամներով թումբ առ թումբ,
Մարտդաշտում կարծես հանկարծ
Վորոտացին հազար ումբ:

Թվաց նրան կանչում ելին,
Գնդակները ճարճատուն,
Ասում ելին ձայնով ուժգին,
— Արի, կռվիր ճակատում:

Յեվ պատանին նայում է լետ,
Շարունակում իր ճամբան,
Իր համարձակ խոհերի հետ,
Յեվ քայլերով հաղթական:

Խուան Թորնագն. այնպիսի բան
Պիտի անի քաջաբար,
Վոր կովելու իրավունք տան
Մեծերի հետ հավասար:

Յեվ պատանին խիզախ ու լուռ,
Միրտը լցված վրեժ, ցավ:
Անցավ հաստատ կամքով ամուր,
Իր խոհերով հեռացավ:

Ու թվում եր կանչում ելին,
Գնդակները ճարճատուն,
Ու թվում եր, ասում ելին,
— Արի կովիր ճակատում:

4

Յեվ որն ամբողջ թափառեց նա,
Մահմաններում թշնամու,
Յեվ արևն եր նրա վրա,
Իր բորբ շողերը քամում,

Յեվ քամին եր ուժեղ թափով,
Խփվում նրա լերեսին,
Գնում եր նա գետի ափով,
Ու գետի հետ միասին:

Յեվ մազլցում եր ժառերով,
Յեվ անցնում եր դաշտ ու ձոր
Բայց մութն արդեն սև թևերով,
Գրկեց լեռներն ահավոր:

Հանկարծ մի ձայն լսեց կարծես,
Ու թագ կացավ քարի տակ,
Չոր գլորվող մի քարի պես,
Պալթեց հեռվում մի գնդակ:

Յեվ պատանին առաջ սողաց,
Դիրքերն ելին թշնամու,
Այնտեղ հողմն եր բերանը բաց,
Փռելխուլ սլանում:

Խուան Թորանդը կգտնի
Գնդացիքը անպայման,
Բաց շուկով, կարծես գաղտնի,
Հավեց մթնում ինչ վոր ձայն:

Խոսում ելին լոթ զինվորներ,
Չոր քարերին նստոտած,
— Ախ, փախչելու հնար լիներ
Մեղմ հառաչեց մեկն հանկարծ:

— Համաձայն եմ լես ել դրան —
Ասաց ուրիշ մի զինվոր:
— Կը տանեմ ձեզ — հնչեց մի ձայն
Մթնում խոր ու ահավոր:

Յեվ լոթ զինվոր ահաբեկված
Գուլն ստացան քաթանի,
Ու կանգնել եր նրանց դիմաց,
Խուան Թորանդ պատանին:

— Ո՞վ ես տղա, — հնչեց մի ձայն —
Ի՞նչ ես անում այստեղ դու,
— Ձեկատից եմ բանվորական
Ու մեկնեց նա մի հին թուղթ:

Յեվ պատանին պատմեց նրանց,
Պատմութունն իր համարձակ,
Ու լուսինն եր լուռ ու կամաց,
Մտնում մռայլ ամպի տակ:

— Իսկ լեթե մենք քեզ անխնա
Նվիրենք մի հավերժ քոնս...
— Հավ ե այստեղ գրկել սե մահ,
Քան թե ապրել թիկունքում:

Յեվ հիացած այդ պատանու
Խիզախությամբ անվեհեր,
Յոթ զինվորները թշնամու,
Միանգամից լեւան վեր:

— Տար մեզ տղա, ջոկատը ձեր
Քեզ հետ գալիս ենք արդեն,
Խուան Թորանդը անվեհեր,
Կանգնեց նրանց դեմ ու դեմ:

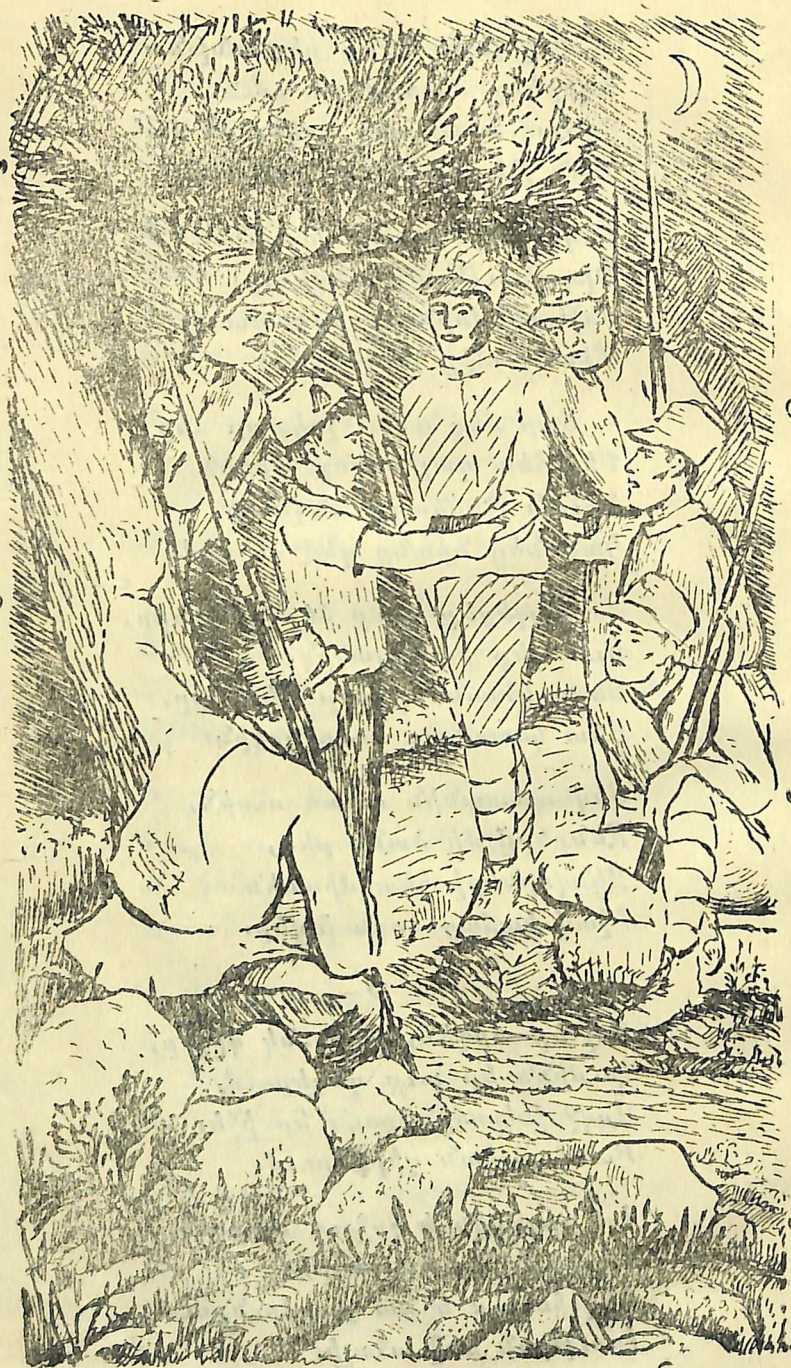
— Կապեցեք դուք ձեր զենքերը,
Ու տվեք իմ շալակին,
Յերբ կհասնենք մեր դիրքերը,
Յետ կստանաք դուք կրկին:

Յեվ պատանին առած ուսին,
Ձենքերը մի ծանր բեռ,
Ձինվորների հետ միասին
Իջավ կամաց ձորն ի վեր:

5

Ուշ եր արդեն, խորունկ գիշեր,
Լուսինն եր լուռ դեգերում,
Վողջ ջոկատին քուն եր իջել
Բանվորական դիրքերում:

Լոկ պահակն ե շրջում անքուն,
Գնում ե նա ու գալի,
Յեվ հսկում ե նա բարձունքում,
Լուության մեջ ահալի:

Հանկարծ լսեց քայլերի ձայն,
Յեւ նայեց նա դեռ ու դեն,
Կարծես քայլերը մոտեցան,
Ու լերկոււմ են արդեն:

— Ո՞վ ե, — կանչեց նա ահալի.
Արձադանքեց մի ալ ձայն,
— Խուան Թորնադն ե յետ գալի:
Ու բոլորը մոտեցան:

— Իսկ ո՞վքեր են քեզ հետ սրանք,
Ու նայեց նա կասկածոտ:
— Խոստացել եմ սրանց չես կլանք,
Առել բերել եմ մեզ մոտ:

Ու գնացին նրանք շտաբ
Պահակի հետ միասին,
Պետը տեղից չելավ շտապ,
Խորունկ զարմանք լերեսին:

— Խուան Թորնադն ե լեկել յետ —
Ժպտուն նայեց նա պետին,
Յոթ զինվոր ե բերել իր հետ.
Միացնելու ջոկատին:

Յեւ պատանին պատմեց նրան,
Ինչ վիշտ ուներ իր հոգում,
Խնդրեց նրան աղաչաձայն,
Վոր չլինի թիկունքում:

— Կեցցես, տղաս, իմ քաջարի,
Ասաց պետը հայրաբար —
Մնա այստեղ ու պաշարի,
Մեծերի հետ հավասար:

Յեվ քանի վոր քեզ նման շատ,
Պատանիներ կան այսքան:
Ազատութիւնը հարազատ
Կնվաճի Իսպանիան:

Լույս եր արդեն: Լեռան շուրթին,
Արփին վարսերն եր քանդում,
Յերբ գնդակները առաջին,
Վորոտացին ջինջ ոգում:

Յեվ սկսվեց վառողի բուք,
Կորդովայի ճակատում,
Խուան Թորնադն արդեն դիպուկ
Գնդակներ եր ճարճատում:

*
* *

Խուան Թորնադ, պատանի վառ,
Կարդացի լես քո մասին
Դու կովում ես արիաբար
Բոլորի հետ միասին:

Յեվ հիմա լես լերկրից ազատ,
Վողջույններ եմ հղում քեզ,
Խուան Թորնադ, իմ հարազատ,
Իմ հարազատ լեզբոր պես:

ԱԼՎԱՐՈ

Թախո գետն ե ոճագալար
Ալիք ալիք հոսում,
Ալիքները գրկած իրար,
Իրար հետ են խոսում:
Յեվ անցնում են ու աղմկում,
Ու փրփուր են տալի,
Ծառերի շուքն ե բեկբեկուն
Ջրում գնում գալի:

Թախո գետի ափով կանաչ՝
Մի քաջ տղա գինված,
Քալում ե լուռ դեպի առաջ,
Հետախուզման լեւած:
Թփուտների մեջ աննկատ,
Ճամփով արեւալի,
Ալվարոն ե լերիտասարդ
Թուղզուից գալի:

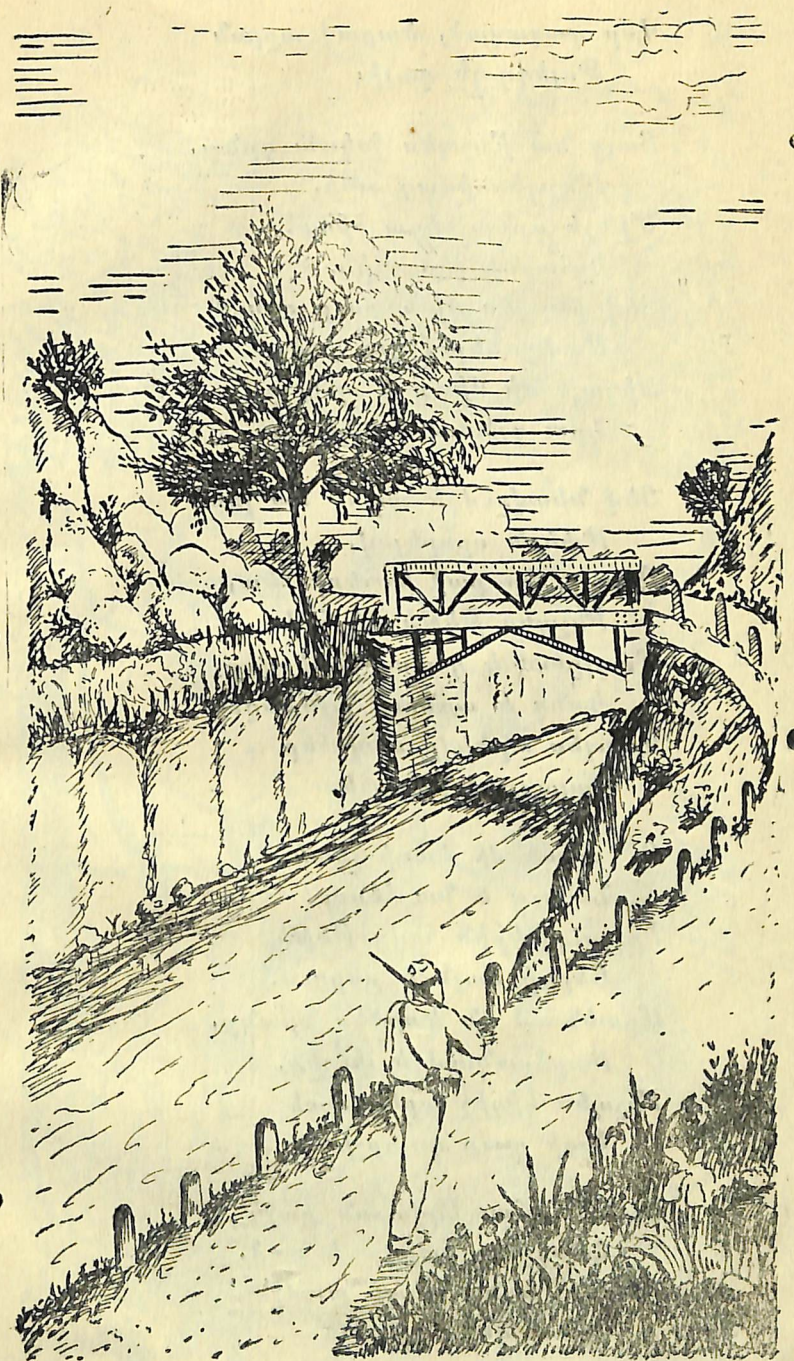
Ջոկատից ե բանվորական,
Յեվ քաջ, և աննկուն,
Նրա գնդակը հաղթական
Յերբեք չի վերիպում:
Թախո գետն ե ոճագալար
Ալիք-ալիք հոսում,
Յեվ Ալվարոն ե խանդավառ
Մտքերի հետ խոսում:

— Իսպանիա, քեզ ազատութիւն
 Մենք կրբերենք արշամբ,
 Քեզ վառողի ծուխն ե պատում
 Հիմա ինչպես սև ամպ.
 Ազատութեան արևով վառ
 Կըցրենք ամպ ու մեզ,
 Ու կլինենք կովում համառ,
 Ձենք նահանջի լերբեք:

Յեվ քայլում ե թողած ահա
 Մի բարձրաբերձ կամուրջ,
 Վոր հսկում ե գետի վրա,
 Արծվի պես լուռ ու մունջ.
 Թախո գետի ափով կանաչ
 Խոհերի մեջ թաղված,
 Ալվարոն ե գնում առաջ՝
 Վտաքից գլուխ զինված:

Բայց նկատում ե նա հեռվում
 Թանձր փոշի հանկարծ.
 — Արդյոք քամի՞ն ե այդ պարում
 Փոշու սյուներ հագած.
 Արեգակն ե այնտեղ քամում
 Տաք գոլորշին ջրի,
 Թե՛ գորամասն ե թշնամու
 Ստորոտում բլրի:

Յեվ ակնապիշ նայում ե լուռ
 Ալվարոն իր տեղում,
 Բայց արևի տակ բազում սուր
 Նիզակներ են շողում.
 — Ջորամաս ե ֆաշիստական,
 Վոհմակի պես գալի,

1010 4074
 41093

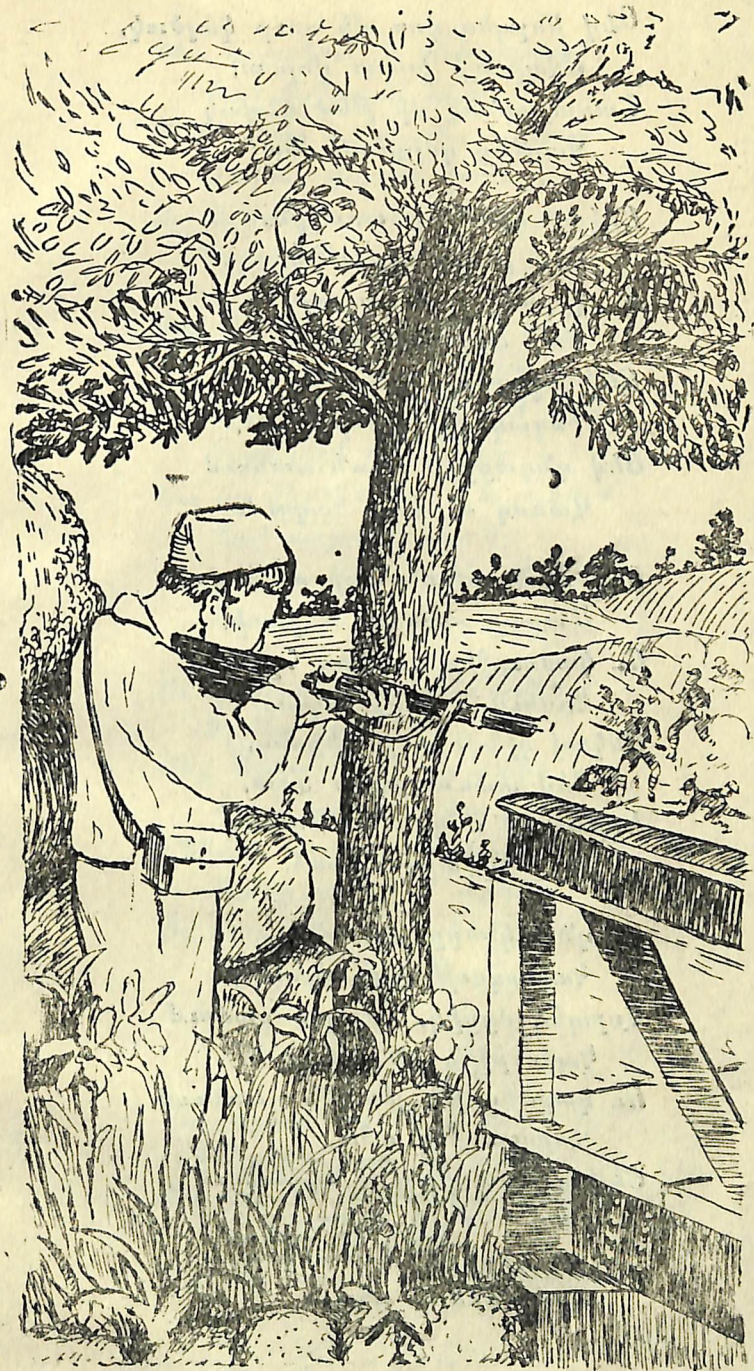
Վոր գաղազած, ծարավ արլան
Թուեղո լե գալի:

Բայց նա ինչպես ջուր աղբա,
Ինչպես իմաց անի,
Մինչև գընա, կգա հիմա,
Կըհասնի թշնամին.
Յեվ ինչպես մի ուրուր ողում
Սավառնելով գա ցած,
Խիզախ մի միտք ե պտտում
Նրա գլխում հանկարծ:

Յեվ նետվում ե ափով նա լետ
Թփերն որորելով,
Զգուշ, իր քաջ խոհերի հետ,
Ինչպես թեթև մի հով.
Մագլցում ե կամուրջն ի վեր,
Կանգ ե առնում այնտեղ,
Վորպես արծիվը անվեհեր
Հայացքով իր ահեղ:

Ու մտած մի ծառի լետե
Նայում ե նա հեռու,
Իր շուրթերին հովը թեթև
Յերգի ձայն ե բերում.
Մոտենում են կարծես նրանք,
Բարձրանում ե փոշին,
Ինչպես կիզիչ արևի տակ
Հողի տաք գոլորշին:

Յեկան ահա: Ալվարոն քաջ
Հանգիստ նայում ե ցած,
Թեքվել ե նա դեպի առաջ՝
Հըրացանին կքած:

Յեվ ինչպես գող մի սուր կայծակ,
Ամպրոպի խիստ վորոտ,
Շառաչունով մի թեթ գնդակ
Պայթեց գորգերի մոտ:

Ընկավ զինվորը առաջին,
Յեվ լերկրորդը ահա,
Ու կրրակում է կամուրջից
Քաջ Ալվարոն անահ:
Յեվ թշնամին է կրակում
Գնդակներն իր բազում,
Յեվ գնդացիքն է անհատնում
Վառող ու հուր հագում:

Յեվ դղրդում են սար ու ձոր,
Մարտը առնում է թափ,
Ու կամուրջից կարծես հզոր
Կռվում է վողջ ջոկատ:
Ընկավ զինվորը իններորդ,
Յեվ տասներորդն ահա,
Կըրակում է դեռ անհողգողդ
Քաջ Ալվարոն անահ:

Ու գնդակները թշնամու
Կատաղությամբ անհուն,
Վորպես մրրիկ, վորպես սամում
Կամուրջին են խփվում:
Ու կարծես թե լետ են դառնում
Վորոտումով ահա,
Յեվ արյան փայլ է նկատվում
Թախտ գետ ի վըրա:
Ընկավ զինվորն քսաներորդ,
Յեվ նորերը ահա,

Դեռ կըրակում է անհողգողդ
Քաջ Ալվարոն անահ:
Յեվ բռնել է դաշտեր ու սար
Մարտի վորոտ, շառաչ,
Ու թշնամին արդեն համառ
Գըրոհում է առաջ:

Յեվ մազլցում է արդեն վեր
Դեպի կամուրջն անեղ.
Ու Ալվարոն չի փախչում դեռ,
Կըրակում է աչտեղ.
Նա իր վերջին ուժն է լարում
Քաջ առյուծի նման,
Բայց թշնամին արդեն վերում
Ողակել է նրան:

Ու կատաղած մի սառ սվին
Խրվեց կողը նրա,
Յեվ Ալվարոն գետի ափին
Ճչաց խոտի վըրա:
Ընկավ: Աչքերը մթնեցին:
Ծանր է շնչում արդեն:
Ու մարում եր գետի ափին
Մի բորբ իրիկնադեմ:

.

Լուսաբաց եր: Բոցի նման
Արփին փայլ եր տալի,
Մի ջոկատ եր բանվորական
Թուլեղուից գալի.
Արդեն ջարդել եր թշնամուն,

Գալիս եր թափ առած.
Ուր վարսերը հանձնած քամուն՝
Ալվարոն եր պառկած:

Ու լերը բացեց աչքերը նա
Առավոտյան հովում,
Նրա վառվող ճակատն ահա
Մի սառ ձեռք եր շոյում.
Ճանաչեց նա, ժպտաց նրանց,
Իր ընկերներն ելին,
Ձեռքով նշան արավ կամաց
Բոլոր մարտիկներին:

— Իսկ ինչո՞ւ դու գետը չընկար,
Չե՞ վոր լողալ գիտես
Յեվ Ալվարոն թույլ ու անկար
Հաղիվ պատասխանեց.
— Յես դեռ չեյի սպառել իմ
Գնդակները բոլոր...
Յեվ նրա թույլ դեղին դեմքին
Մահն եր իջնում անդորր...

Մեռնում ե նա: Աչքերը խոր
Հեռուներն են նայում.
— Ուրախ կլինի կյանքը մի ուր
Ազատ Իսպանիայում...
Հանգեց: Վերջին խոսքը նրա
Առավ քնքուշ մի հով,
Ու սլացավ, սլացավ նա
Ամբողջ Իսպանիայով...

Թախո գետի կանաչ ափում
Կա մի շիրիմ պայծառ.
Ալվարոն ե այնտեղ ննջում՝
Վերան թեքված մի ծառ,
Այնտեղ ջրերն են աղմկում
Ու փրփուր են տալի,
Ծառերի շուքն ե բեկբեկուն
Ջրում գնում գալի:

ՖԻԱՆՍԻՍԿԱՍ ՍՈՒԱՆ

Գուադարրամի բարձր լեռներում
Ամպրոպն է արդյոք պայթում ահարկու,
Կայծակն այնտեղ իր սուրը սրում
Պատռելով լեռան ամպի վերարկուն։
Վոչ։ Մարտն է այնտեղ շառաչում խրոխտ
Դե-Լեոն բլրի սահմանների մոտ։
Վոչ։ Ռումբերի դու թինդն է ահարկու
Փռել լեռներին ծխի վերարկու.
Վոչ։ Գնդակների պայթյունն է հատու՝
Կայծակների պես ողբ ծվատում։

1

Յերկու ջոկատներ, բռնած ձոր ու սար,
Վառողի բուքով խփում են իրար.
Յեվ ինչպես թանձրը ածուխի փոշի,
Ծուխն է տարածվում լեռների դոշին։
Մի ֆաշիստական ջոկատ մոլեգնած
Բռնել է հովտում զիրքեր անհամար,
Հագում է այնտեղ գնդացիին անսանձ՝
Դե-Լեոն բլրուն առնելու համար։
Յեվ նրա զիմաց մի քաջ զորաշար,
Մի բանվորական ջոկատ քաջարի,
Բլրի լանջերից կռվում է համառ,
Յեվ վորոտում են ժայռերն Վիթխարի։
Յեվ գլորում են ձորերն ահարկու,

Յեվ մարտիկներ են ընկնում վիրավոր,
Յեվ լսվում են խուլ նրանց արանքում,
Մահամերձների ճիչերն ահավոր։
Բայց ահա մի արկ հողի մեջ խրված՝
Պայթում է այնտեղ ահռելի ուժով,
Հողի մի բեկոր փոշի դարձրած՝
Պատում է ծխի, փոշու մշուշով։
Ու լերք մշուշը իջնում է կամաց,
Յերևում է պարզ դեմքերից մեկում,
Յեռանդով լեցուն, մի քարի կքած՝
Մի քաջ աղջիկ է թափով կրքակում։
Վառվում են կարծես աչքերը նրա,
Այտերի վրա շիկնել են վարդեր,
Տասնինը գարուն ուսերի վրա,
Քաջի անուն է վաստակել արդեն։
— Ֆրանսիսկա Սուլան — հայտնի լե նրա
Անունը պայծառ, քաջությունն անհուն,
Այդ արծիվների վոգին է անահ
Գուադարրամի բարձր լեռներում։
Այդ մրրիկների հեքն է սրընթաց,
Վոր գալարվում է արձակ դաշտերում,
Այդ ազատության կանչն է սրտաբաց՝
Վոր արիության վոգի լե բերում։
Յեվ կրակում է աղջիկը արի,
Յեվ նրա կողքին ձայնով առնական
Կանչն է վորոտում հրամանատարի,
Ու զորդում են ուռմբ ու հրրացան։
Յեվ ինչպես հպարտ արծիվ թևաբաց՝
Կանգնած անվեհեր բարձր քարափում,
Յեռանդով լեցուն, մի քարի կքած.
Մի քաջ աղջիկ է թափով կրակում։

Նոր եր լուսացել առավոտն աշնտեղ,
 Ամպերի տակից գունդն արեգակի
 Վորպես թեժ մի արկ նայում ե անեղ,
 Ու թվում ե թե պիտի տրաքի,
 Ու թվում ե թե ամպերը կարմրած
 Կախված լերկնքի բարձր կամարում,
 Արնոտ հայացքով լուռ նայում են ցած,
 Ու ռազմադաշտին արյուն են քամում.
 Իսկ կռիվն աշնտեղ վորոտում ե դեռ,
 Դղրդում են դեռ ձորերն ահարկու,
 Գուռադարձամի լեռները աշնտեղ
 Հագել են ծխի թանձրը վերարկու:
 Բայց հանկարծ աշնտեղ, իր դիրքի վերա
 Փրանսիական Սոլանն ասես գունատվեց,
 Զովեցին ահից աչքերը նրա,
 Ու հազիվ զսպեց իր հուզմունքը մեծ:
 — Ընկավ գոչեց նա ու վազեց արագ:
 Դիրքից դիրք անցավ բոթը վայրկյանում:
 Հրամանատարը մի քարի վրա
 Մահվան հետ վերջին կռիվն եր անում:
 Աղջիկը գրկեց գլուխը նրա:
 Աչքերը արդեն մարում են հանդարտ.
 — Այդպես մեռնում են լեռների վրա
 Խիզախ, քաջարի արծիվներն հպարտ:
 — Մեռավ: Գլուխը հրամանատարի
 Փրանսիական Սոլանն հենեց մի քարի,
 Ու վեր բարձրացավ հուզմունքով անհուն:
 Արձակ վարձերը հանձնելով քամուն:
 — Մեռավ—վորոտաց դիրքերում բոլոր
 Յեվ ի պատիվ քաջ հրամանատարի,
 Հրացանների զարկերով հզոր՝
 Պատվի խոսք ասաց զորքը քաջարի:

Յեվ իբրև սրտի ցանկութուն անկեղծ,
 Վողջ ռազմադաշտը մի մարդու նման,
 Բոլոր դիրքերով մեկ աղաղակեց.
 — Վարի՛ր մեր մարտը, Փրանսիական Սոլան:
 Յեվ աղջիկը քաջ ցատումով լցված,
 Իբրև նշան իր համաձայնութան,
 Յերկու ձեռքերը վեր բարձրացրած՝
 Առաջ շարժվելու տրվեց հրաման:

Սաստկացավ ահեղ կռիվն ավելի,
 Աշխույժ են պայթում գնդակները թեժ,
 Ամեն մարտիկի սրտում ամենի՝
 Բռնկել ե մի կատաղի վրեժ:
 Առաջ են շարժվում նրանք քայլ առ քայլ,
 Գնդացիքն ահեղ թափում ե կլրակ.
 Փրանսիական Սոլանն անահ, անալալ՝
 Զորքի հետ իջավ արդեն բլրի տակ:
 Յեվ հոգն ե շոյում ճակատը նրա,
 Յեվ կրակ կտրած կռվում ե արի,
 Թվում ե հեռվից հասնում ե իրան՝
 Զայնը մահացած հրամանատարի:
 Յեվ վոգի առած շարժվում ե առաջ,
 Փաշխտներն արդեն նահանջում են լետ,
 Փրանսիական Սոլան իսպանուհին քաջ՝
 Վազում ե արդեն իր ջոկատի հետ:
 Թնդում ե հովիտն աղմուկով զվարթ,
 Զոկատն առաջ ե սլանում ահա,
 Փրանսիական Սոլանն առջևից հպարտ՝
 Առաջին գլուղն ե ներս մտնում անահ,
 Սաստկացավ ահեղ կռիվն ավելի,
 Աշխույժ են պայթում գնդակները թեժ,

Ամեն մարտիկի սրտում ամենի՝
 Բռնկել ե մի կատաղի վրեժ:
 Յե՛վ մոլեգնութեամբ վառվող բոցի պես՝
 Առաջ ե գնում աղջիկը արի,
 Թվում ե հանկարծ հետ մնաց կարծես
 Քաջաբլի շղթան իր սլունաշարի:
 Ու լետ ե նայում: Զոկատը չկա:
 Փաշիստ գործերն են ողակել նրան,
 Ու թպրտում ե սիրտը աղջկա՝
 Մորթված, խոշտանգված աղափուռ նման:
 Հանկարծ լերեսին իջավ մի ապտակ,
 Փաշիստ մի սպա, զինվորներ լերկու,
 Մոտեցան նրան, խոժոռ, դժնդակ,
 Յե՛վ սպան գոռաց ձայնով ահարկու:
 — Դե, առաջ ընկիր, գնանք անարդ կին:
 Վախը մոռացավ աղջիկը հանկարծ,⁷
 Զգվանքով նայեց սպայի դեմքին,
 Խիզախ քայլվածքով նրանց հետ գնաց:
 Իսկ հեռվում մարտը վորոտում ե դեռ,
 Դրդըղում են խոր ձորերն ահարկու,
 Գուռադարձամի լեռները այնտեղ
 Հագել են ծխի թանձր վերարկու:

4

Մայրամուտն ե լուռ ստվերում այնտեղ,
 Լեռան պռունգից գունդն արեգակի,
 Վորպես թեժ մի արկ նայում ե այնտեղ,
 Ու թվում ե թե պիտի տըրաքի:
 Մարեց: Ու խաղաղ լերեկոն կարծես
 Թանձրացավ թախծոտ ու կապույտ մեզում,
 Հալած արծաթի կալալների պես
 Աստղեր կախվեցին խորունկ լերկնքում:

Ու բաց լերկնի տակ, նստած մի քարի,
 Ֆրանսիական Սուլանն ընկած մտքի ծով,
 Շուրջը պահակն ե դանդաղ ման գալի՝
 Իսպանական մի լերդի սուլոցով:
 Հովը մազերն ե անում ցիր ու ցան,
 Տանում ե նրա մտքերը հեռու:
 Կա մի հեռավոր բերդ ազատության՝
 Աշխարհի հեռու, հեռու փերում:
 Այնտեղ մահի դեմ լեղան համարձակ,
 Ազատութունը արյամբ ձեռք բերին...
 Յեվ աստղերով լի ջինջ կամարի տակ
 Զեփյուռն եր փարվում նրա վարսերին
 Բայց ահա նրան տանում են կրկին:
 Շտաբ ե մտնում իսպանուհին քաջ.
 Մի ֆաշիստ սպա չար ծաղրը դեմքին,
 Քալում ե դեպի նրան ընդառաջ:
 — Դե, մտածեցիք լերկի արդեն:
 Ապրելը լավ չե՞, քան մահը դաժան:
 Ֆրանսիական Սուլանն անվախ նրա դեմ
 Համարձակ գոչեց—պատրաստ եմ մահվան:
 Յես վոչինչ, վոչինչ չեմ ասելու ձեզ,
 Դուք կարող եք ինձ անել կացնահար,
 Մահը ընդունել քաջ հերոսի պես՝
 Այդ վերջին, վերջին փառքն ե ինձ համար:
 Սպան խստասիրտ նայեց աղջկան,
 Հետո շուռ լեկավ, քալեց դեռ ու դեն:
 — Ե՛յ, հիվ կա այդտեղ դուրս տարեք սրան,
 Կանգնեց մի դահիճ քաջ աղջկա դեմ:
 — Մտածիր մեկ ել հորդորեց սպան,
 Վերջին անգամ քեզ դիմում եմ հիմա.
 — Յեվ աղջիկը քաջ տվեց պատասխան.
 — Արդեն պատրաստ եմ ընդունելու մահ:

974
Յեվ դահիճի հետ գընաց համարձակ,
Դրսում աստղալի գիշեր եր պայծառ
Հուսինը՝ վորպես սառած մի դիակ,
Հեռան պռունգից լուռ նայում եր վար՝
Ամայի դաշտում փալեց մի կացին,
Գըլուխն աղջկա ճիչով ընկավ վար,
Աստղերը վերում լուռ սարսուղին
Հուսինը վերից ժպտաց ապշահար՝
Ու հովը չերկար շուրջ այդ գիշեր
Այդ քաջ աղջկա վարսերը արձակ,
Կարծես թախիծով փողբում եր մի սեր՝
Աստղալից չերկնի ջինջ կամարի տակ:

*
* *

Իսկ առավոտյան՝ ջրկատն աղջըկա,
Տաք կրակոցով հեղեղի նման,
Անցավ այդ ամա դաշտով արևկա
Լցված վրեժի թուլնով անսահման:
Յեվ թվում եր թե՛ նրանց հետ մեկտեղ
Ֆրանսիսկա Սուլան իսպանուհին քաջ
Կանչում ե զվարթ, կովում ե անեղ,
Ու հողմի նման սըլանում առաջ.
Ու կռիվն անեղ վորոտում ե դեռ,
Դըղըղում են խոր ձորերն ահարկու,
Գուադարամի լեռները աֆստեղ
Հագեղ են ծխի թանձրը վերաբկու:

Գ. Տարյան
Юные Герои Испании
Гиз ССР Армения

«Ազգային գրադարան»

NL0409170

12598

